

Murat Bora: Karapet göçeli 10 sene oldu...

Posted on 19/01/2015

Bu yazımızda, ünlü Xerzanlı Ermeni asıllı, müthiş bir sese ve belleğe sahip olan Karapetê Xaco'yu elimizden geldiğince sizlere tanıtmaya, sözlü kültürümüz açısından gelecek nesillere aktarılması zorunlu olan hayat hikayesini ve hayat verdiği kilam-stranlarını sizlerle paylaşmaya çalışacağız...

Öncelikle şunu belirtmemiz gerekir ki Dengbêjlik tam olarak bir tasnifi yapılamamış olmakla birlikte, bellibaşlı ekollere göre sınıflandırılabilir. Bunlardan en önemlisi denilebilecek olan Evdalê Zeynikê ekolünün, Evdal'dan sonra en önemli icracısı ve temsilcisi olarak Karapetê Xaco'yu sayarsak mübalağa etmiş sayılmayız. Karapet, yaşam tarzı, eserlerinde işlediği konular, söylediği kilam-stranlar ve de en önemlisi hayat hikayesiyle Evdal'a en yakın duran ve onun misyonunu devam ettirme adına tüm yaşamını Kürt kültür ve sanatına adanmış olan bir gönül adamı ve Xerzan Dengbêjlik geleneğinin zirve noktasıdır aynı zamanda.

Karapetê Xaco (tam adıyla Garabet Kaçaturyan), 1900'lü yılların başında bugünkü Beşiri ilçesine bağlı Bilêder (yeni ismiyle Binatlı) köyünde Ermeni bir ailenin dört çocuğundan biri olarak dünyaya geldi. Kendi deyişiyle, 50-60 hanelik köyünün büyük çoğunluğunu Ermeniler oluşturmaktaydı. Dünyaya geldiği yıllar, Osmanlı Devleti'nin son yıllarını yaşadığı dönemlere denk gelmekteydi. İstibdat denilen, bir nevi sıkıyönetim rejimi tüm ülkeyi sarmış ve bunun etkileri en uzak bölgelerde bile hissedilir olmuştu. Herşeye rağmen, tarihin derinliklerinden gelen paylaşımcılık ve kardeşlik bağları içinde tüm etnik ve dini unsurlarla devam edegelen hoş sayılabilecek hayatları, 1.Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle bir anda tersine dönmüş ve bir karabasan gibi çökmüştü köylerinin üzerine.

2.Meşrutiyetin ilan edilmesiyle birlikte Pan-Türkist ideolojiyi benimsemiş ve bu yolda hiçbir

taviz vermemekte kararlı olan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ileri gelenleri, kendilerince toplumsal mühendislik yapmaya karar vermişler ve özellikle doğu bölgelerinde olası bir Rus işgaline karşı önlem almaya karar vermişlerdi. En basit yol olarak da, bilinen tehcir hikayesi 1915'de sahneye konmuştu ve acı dolu, bir o kadar da insafsız muameleler başlatılmıştı medeniyetlerin beşiği olan Mezopotamya ovalarında. Karapet'in de köyü bu zulümden nasibini almıştı. Yıllar önce kendisiyle yapılan bir ropörtajdaki anlatımlarına göre, bir gece tüm köylüler evlerinden alınarak köy meydanında toplanmışlardı. Karapet'in acılarıyla dolu hayatının başlangıç noktası olan, kendi deyimiyle hatırlamak istemediği o korkunç gecede Karapet anne ve babasını bir daha görmemek üzere kaybetmişti. Gözlerinin önünde ebeveynleri öldürülmüş, kendisi ve kardeşleri, o korkunç geceden, bir askerin insafıyla kurtulmuş ve köylerine dönmek ve kimseye bir şey söylemek şartıyla serbest bırakılmışlardı.

Acılar henüz başlamıştı ve kardeşleriyle beraber uçsuz-bucaksız Xerzan ovasında dilencilik yaparak, Kürtçe'yi de bilmeleri sebebiyle "Fille" olduklarını gizleyerek bir köyden diğerine savrulmaya başlamışlardı. Dengbêlik serüveninin temelleri de bu dilencilik günlerinde atılmaya başlanmıştı hayatında Karapet'in. Yollarda mırıldanarak söylediği, acılarına katık ettiği ezgiler ve gezdiği köylerdeki halktan öğrendiği stranlar, onu yavaş yavaş bir efsane haline geleceği Dengbêliğe hazırlıyorlardı ona bile hissettirmeden.. Özellikle düğün ve yaslarda kadınların söylediği ağıt ve stranları anında ezberliyor ve belleğine kazıyarak yollarda tekrar ederek bir nevi repertuarını genişletiyordu. Daha o yaşlarda değme Dengbêjlerle aşık atabilecek bir seviyeye gelmişti Karapet. Ünü yavaş yavaş yayılıyor ve düğünlerin, şevbêrklerin vazgeçilmez icrası haline geliyordu artık. O günlerde kızkardeşi bir Kürt genciyle evlenir ve yerleşik (!) hayata geçerler ailece.

Bir köy ağasının yanında hizmetkarlık yapan damadının yanında çobanlık yaparak hayatını idame ettiren Karapet o günleri "Ez xulamê xulamana bûm (ben hizmetkarların hizmetkariydim)" diye anlatır. Stranlar o kadar hayatıyla özdeşleşmiştir ki erkek kardeşini hastalıktan dolayı kaybettiği gün bile ağlamadığını, ağlamak yerine kardeşi için bir stran

söylediğini de ekler Karapet. Günler böyle geçerken, çobanlık dönemlerinde sanatında da bayağı ilerler. Dağlara, ovalara ve civatlara söylediği stranlar ününün tüm civara yayılmasına sebep olur. Birgün, ünlü bir Aşiret Beyi olan Fîlîtê Qûto'nun bir çatışmada öldüğü haberini alır ve tüm Dengbêjler gibi o da Fîlît'in köyüne giderek bir stran adar Fîlît Beye. O kadar içten ve güzel söyler ki, Fîlît Ağa'nın oğlu Hesê Bey onun yanında kalmasını rica eder. Karapet için bundan güzel bir rica olamaz ve kabul eder. Artık Fîlîtê Qûto ailesinin Dengbêjidir Karapet. En güzel ve rahat yaşadığı yıllarını bu ailenin yanında geçirdiğini anlatan Karapet, o yıllarda daha fazla stran ezberlediğini ve söylediğini de kayda geçirir.

Bu verimli döneminin başlamasından kısa bir süre sonra 1925 yılında, Şêx Said İsyanı'nın ateşi tüm bölgeyi olduğu gibi Xerzan'ı da sarar. Büyük bir mücadele başlamıştır Cumhuriyet Ordularıyla, Şêx Said'in savaşçıları arasında. Diyarbakır'ın Şêx Said tarafından alındığını duyan Karapet de arkadaşlarıyla beraber D.bakır'a doğru yola koyulur ve şehre ulaşır. O günleri detaylarıyla hatırlayan büyük Dengbêj, anlatımlarında çarpıcı tespitler de yapmaktadır. Surların üzerindeki askerlerle, Kürt savaşçılarının mücadelesini yakından izlemiş ve daha sonraki söyleşilerinde, şehrin nasıl el değiştirdiğini, idamları ve daha sonra gelişen olayları detaylarıyla kayda geçirmiştir. Bu yönüyle de ayrı bir katkısı vardır tarihimize. Şêx Said ve arkadaşlarının idamından sonra Takrir-i Sükun kanunu gereğince yapılan uygulamalar, tüm bölge halklarını içinden çıkılmaz durumlara sevk etmiş, idamlar ve sürgünler büyük boyutlara varınca, Karapet de kendisine yeni bir hayat bulma arzusu gereğince, tüm sürgün ve kaçakların yaptığı gibi kendisini Binxet'e yani Suriye'ye atmıştır bir gece.

Yeni bir yurt bulma amacındaki Dengbêj, yeni bir sayfa açmıştır artık hayatında. Qamişlo'da başladığı yeni hayatında, Kürt sürgünlerinin arasına katılan Karapet, yine sanatını icra eder ve civatların aranılan Dengbêji sıfatına uygun olarak tüm toplantılara katılır, gün gelir ekonomik sıkıntılar içinde çıkış noktası ararken Suriye'deki Fransız Lejyonu'nun paralı asker aradığını öğrenir ve tam 15 sene paralı askerlik yapar Lejyonda. Orada da sesinin güzelliği

ve söylediği stranların mükemmelliği kendisine yardımcı olur ve en üst düzey komutanlar onu meclislerine alırlar.

O dönemde artık evlenme zamanı geldiğini sezer ve kendisi gibi Ermeni olan, ona yıllarca yoldaşlık edecek güzeller güzeli Yeva ile evlenir. Bu evlilikten bir kız ve bir erkek çocuk sahibi olur. 1946 yılında ülkelerine dönme kararı alan Fransızlar, Karapet ve ailesine kendileriyle beraber Fransa'ya gelebileceklerini söylerler ama o ve karısı Ermenistan'a gitmeye karar vermişlerdir. Teklifi reddederler ve Kafkasya'ya doğru yola çıkarlar. Karapet'in 105 yıllık hayatında yepyeni bir sayfa daha açılmıştır böylece. Ama işler umduğu gibi gitmez ve kendi deyimiyle her zaman olduğu gibi yine "bir öteki" olarak görülür. Erivan'daki Ermeniler, kendisini Ermenice'yi bilmemekle suçlarlar. Madem ki Ermenidir, neden anadilini bilmemektedir, neden Kürtçe konuşmaktadır, neden Kürtçe türküler söylemektedir gibi suçlamalarla karşılaşır. Bu yaklaşım, acılar coğrafyasında yaşamamış olanlar için çok kolay bir yaklaşımdır ama Karapet için değildir. O acılarını Dengbêjlik sarmalına katmış, o stranlarla huzur bulabilmiş evrensel değerlere çoğu okumuş insandan daha fazla sahip çıkabilmiş bir ozandır. Bunları anlatmak çok zor olmuştur onun için ve yine civar köylerdeki Êzdi Kürtlerin arasına gidip gelerek, eserlerini onların arasında söylemeye başlayarak bir nevi sıra hasretini dindirmiştir. Karapet'in bu özelliğini duyan Erivan Radyosu Kürtçe Bölümü yetkilileri, kendisiyle irtibata geçerek Radyo'nun en önemli ismi olacak Karapet'i de kadrolarına dahil etmişlerdir.

Böylece, Kürtçe türkü söylemenin yasak olduğu yıllarda Karapet'in sesi ve stranları bir radyo istasyonunun cızırtılı bile olsa sesi ve nağmeleriyle, Kürt Toplumunun evlerine girebilmiştir. Bu özelliğiyle Karapet'in kültürümüze yaptığı katkılar unutulmazlar listesinin belki de en başına yazılmalıdır. Orada söylediği stranlar unutturulmaya çalışılan bir kültürün dipdiri ve canlı olarak yaşatılmasına vesile olmuş, kendisiyle beraber emek veren Şeroyê Biro, Reşîdê Baso, Aram Tigran ve daha nice sanatçı gibi o da şükranla anılması gereken değerlerden biri olarak hafızamıza kazınmıştır. 1976 yılında kaybettiği çok sevdiği karısı Yeva için " Benim çok sevdiğim bir kız vardı, adı Yeva'ydı, Karapetin diliyle Melokyi İdi. Hakub Azizyan'ın

kızıydı. Ben o zamanlar Fransızların askerliğini yapıyordum, yıl 1936'daydı. Qamişlo'da düğün yaptık. Ben onu çok ama çok seviyordum. O da yaşamın bütün acılarını, trajedilerini ve zorluklarını benimle paylaşıyordu. Ondan başka yüreğim kimseyi tanımadı. 1976'da can arkadaşım beni yalnız bıraktı, dönüşü olmayan yolculuğa çıktı ve bir daha da gelmedi. Ölümünün üzerinden bu kadar yıl geçmesine rağmen, ben hala da ona aşığım ve O'nu yüreğimde her zaman yaşattım, yaşatacağım..." sözlerini kullanarak, duygu dünyasının zenginliğini ifade ve isbat eden bu büyük ve bîlur tadındaki ses ve sahibi, Kürt dengbêjlik literatüründeki "xulxulandin" sanatının zirvesi sayılan büyük usta, 2005 yılının ocak ayında, 100 yılı devirmiş bir asırlık çınar ve sanat yıldızı olarak, tüm meslektaşları gibi acı-yokluk-fakirliklerle dolu hayatına yine yokluklarla dolu olarak, son 50 yılını geçirdiği Solxoza Çaran köyünde veda etmiştir.

Hayat ve ses verdiği yüzlerce stran arasında en önemlileri olarak; -Bişêriyo, Evdalê Zeynê, Endîwere Paytext e, Edûlê, Zembîlfiroş, Genc Xelîl, Salih û Nûrê, Filîtê Quto, Mîrzikê Zaza, De Xalo, Hey le Mîro, Lawikê Metînî, Dewreşê Evdî, Oy Limin-sayılabılır. Kendisinin hayat hikayesi en kapsamlı olarak, kendisi de Xerzanlı ünlü bir gazeteci - yazar olan Salihê Kevirbirî tarafından Karapetê Xaco-BÎR ÇIĞLIĞIN YÜZYILI adı altında, Kürtçe ve Türkçe olarak ayrı ayrı kitaplaştırılmış, gelecek nesillere aktarılmıştır. En son söylediği " 50 milyon Kurmanc nikare li min xwedî derkeve û min xwedî bike (50 milyon Kürt bana sahip çıkamıyor, besleyemiyor beni...) " sözü hangi ruh haliyle bizlere veda ettiğinin sitemi ve aynı zamanda kültürümüze-sanatçılarımıza neden sahip çıkmamız gerektiğinin de işaretidir aslında.

Yüzyıl boyunca Kürt kültür ve sanatına eşsiz eserler vererek aramızdan ayrılan bu büyük yürekli Ermeni asıllı dengbêj, arkasında hasretler, acılar ve de en önemlisi eşsiz bir hikaye bırakarak unutulmazlar arasına girmiştir. Aziz hatırası önünde saygıyla eğilmek, toplum olarak ona karşı yapılmamış görevlerin bir özü olabilir mi bilemiyorum...

Ortak kültürümüzün zirvesi denilebilecek böylesine büyük bir şahsiyet ve abideyi minnetle

anıyor ve kendisine teşekkür ediyoruz bu yazıyla... Toprağın bol olsun Pîrê Karapet, bizlere bıraktığın miras için sonsuz teşekkürler....

Kaynak: blog.radikal.com.tr